

Joško Kovačić

MJERNIK I GRADITELJ GIOVANNI BATTISTA CAMOZZINI

UDK: 725.18 (497.5 Dalmacija) : 929

B. Camozzini "17"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 7. VII. 1993.

Joško Kovačić

58450 Hvar, HR

Centar za zaštitu kulturne
baštine otoka Hvara

*Iz arhivskih se izvora iznose podaci o djelatnosti mletačkoga
vojnog inženjera G.B.Camozzinija u Dalmaciji u prvoj trećini
18. stoljeća kao mjernika, graditelja tvrđava, lazareta i crkve-
nih građevina.*

O mletačkom se vojnom inženjeru pukovniku Giovanniju Battisti Camozziniju¹⁾ i njegovu djelovanju u Dalmaciji u prvoj trećini Settecenta i dosad znalo više podataka. Bio je poznat njegov rad na kninskoj tvrđavi²⁾, na katedrali u Makarskoj³⁾, izrada katastika posjeda makarske biskupije i katastra zemljišta na području Imotskoga, te izrada crteža za Farlatijev "Illyricum sacrum"⁴⁾. Ovdje bismo pokušali opširnije prikazati Camozzinijevo djelovanje kao mjernika i vojnog graditelja u mletačkoj Dalmaciji, na temelju njegove ostavštine u hvarskome arhivu Bučić.

Najprije nekoliko riječi o tome kako su ovi izvori do nas došli. Camozzini se (označen kao sin pok. Francesca iz Bergama) vjenčao 1713. u Kninu s Kristinom Valois (i ovdje se prezime javlja u raznim inačicama) pok. Edmunda, iz plemićke obitelji iz Limericka u Irskoj (njen brat Louis bio je tada također u mletačkoj službi). U braku su dobili dvije kćeri: Ivanu, kasnije ženu zadarskoga građanina Tome Franceschija, i Anu Mariju (Herceg-Novii, 1716. – Stari Grad na Hvaru, 1786.). Ova se najprije kao petnaestgodišnja djevojčica udala za hvarskoga vlastelina Tomu Barbisa (Barbića) iz Staroga Grada te s njim imala dvije kćeri: Kristinu, poslije žena Jerka Kačića Dimitrija, i Rozu, benediktinku u Hvaru. Po Barbisovoj se smrti preudala 1746. za Grgura Bučića (1710.–1796.), padovanskoga doktora obaju prava, uglednoga i bogatoga hvarskog građanina i odvjetnika. Njihova su četiri sina primljena 1798. u hvarsko plemićko vijeće⁵⁾, a potomci su se jednoga od njih sve do polovice našega stoljeća isticali u hvarskom kulturnom i političkom

životu. Budući da je nakon toga obitelj Bučić u Hvaru dijelom izumrla, a dijelom se iselila, obiteljski je arhiv u zadnji čas pred uništenje spasio i pohranio u mjesni Historijski arhiv (danas Centar za zaštitu kulturne baštine otoka) njegov zaslužni utemeljitelj i dugogodišnji voditelj dr. Niko Duboković Nadalini. Time je sačuvana i arhivska ostavština jednog od predaka kasnijih Bučića, inženjera Camozzinija.

On je započeo službu u Moreji, tj. mletačkom posjedu u Grčkoj (na Peloponezu) 1696. godine kao pomoćnik inženjera Alberghettija i tu se istaknuo u Korintu i Patrasu. Deset godina kasnije, 1706., poslan je kao mjernik-vještak (*pub:o perito*) odlukom Senata u Dalmaciju, gdje ga generalni providur Giustin da Riva imenova 4.III. 1707. ravnateljem katastra za zadarsko područje (*direttore del Catastico del Contado di Zara, sopra li nuoui Peritti Agrimensori*)⁶⁾.

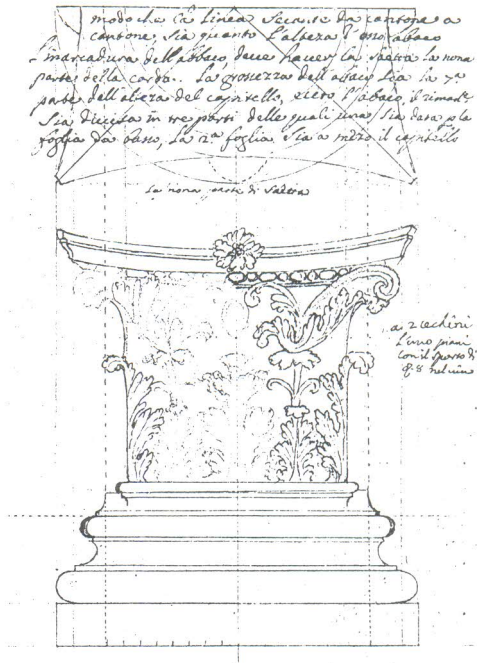
U srpnju 1710. generalni providur Vincenzo Vendramin šalje Camozzinija u Knin da tamošnje utvrde popravi "po svom nacrtu". U siječnju 1714. Camozzini je sastavio izvješće o tim radovima, vođenima međutim po projektu "Sargente Gral" Giansixa, pod nadzorom Sparrèa, a vodstvo je bilo povjereno "njegovoj slaboj djelatnosti". Čini se da je Giansix samo modificirao već postojeće projekte ing. Andresa. Camozzini je priložio i kratku povijest Knina (koji su Mlečani zauzeli u rujnu 1688.), počinjući od Rimljana, preko Hrvata (Croatii) i Bribirskih do turskog osvojenja, a ukratko opisuje i kraj s pučanstvom. Sačuvan je i njegov sažetak troškova na kninskim utvrdama od 26. lipnja 1710. do 30. studenog 1713. u iznosu od 186. 892:11 1/2 libara. Primo-predaja je novosagrađenih dijelova kninskih utvrđenja izvršena potkraj lipnja 1714. godine⁷⁾.

U veljači 1715. posla generalni providur Anzolo Emo Camozzinija na prološku kulu (*tore del Proloch*) koju zauzeše Mlečani, da je snimi i dade mišljenje o eventualnom poboljšanju, obrani itd.⁸⁾. Još prije, za kninskih radova, bio je Camozzini po nalogu od 31. XII. 1711. u Čitluku (danas Gabeli) u Hercegovini te iscrtao i opisao tamošnje utvrde. Kaže da je u vrijeme mletačkog osvojenja (20. lipnja 1694., generalni providur Daniel Dolfin) bio samo stari dio s dvjema obzidama, od kojih da stariju podiže 1559. sultan Sulejman pod imenom Sedeislam, a malo kasnije nastala i druga sa sjevera. Odmah su po osvojenju pod vodstvom inženjera contea Vimesa utvrđena dva brda (Sv. Ante i Sv. Stjepan) palisadama i suhozidom, odakle su uspješno odbijena dva turska napada iste godine, po jedan na svako od tih brda. Tada je na Sv. Anti sagrađena i zemljana utvrda u obliku dvostrukih "škara" za stotinjak vojnika, obrubljena zidom visokim oko sedam nogu, te još jedna palisada (*palificata*). Sljedeće godine dodaju Mlečani starome gradu novu romboidnu tvrđu s četiri bastiona i tri "redenti"(?), ali slabo sagrađenu, pa Camozzini predlaže poboljšice, ponajprije utvrđivanje spomenutih brda⁹⁾. Međutim su se Mlečani morali povući iz Čitluka (Gabele) koncem 1715., a prije toga su porušili znatan dio utvrđenja¹⁰⁾. Rušenje je izveo sam Camozzini, kako je posvjedočio providur Emo u svibnju 1717. godine¹¹⁾.

Dvadeset i drugoga svibnja 1715. sastavio je Camozzini podrobno izvješće o kotorskim utvrđama¹²⁾, a 20. srpnja 1716. opširan popis radova izvršenih od 1.VI.1715. do toga dana na utvrđama u Herceg Novom. Tu su bili ojačani i popravljani tzv. španjolska tvrđava i "Castello da terra", ispod kojega je s južne strane načinjena nova baterija za šest topova s bastionom, kortinom i platformom s podzemnim prilazima, zatim kvartiri za vojsku, a u varoši (Piazza) načinjena je baterija za 3-4 topa. U Citadeli su podignuta dva kvartira i dvije peći te iskopan bunar žive vode. Na "morskom kaštelu" (Castel da mar) izgrađeni su svodovi protiv granata, pojačana baterija, izvršeno popločavanje itd¹³⁾. U prosincu je 1716. bokeljski providur Sebastian Vendramin pohvalio Camozzinija za poboljšanje kotorskih i hercegnovskih utvrda po ponovnome izbijanju rata s Turcima, jer se kao nadziratelj tih radova istaknuo sposobnošću, marljivošću, štednjom i izradom nacрта (estesa de disegni)¹⁴⁾.

Dne 6. V. 1717. posvjedoči generalni providur Emo kako se Camozzini istaknuo u određivanju granice sa "Stato Imperiale", tj. mletačko-austrijske granice u sjevernoj Dalmaciji, te izradom topografske karte podvelebitskog kanala (Canale della Morlacca); po izbijanju mletačko-turskog rata izvidanjem važnih položaja (posti) na turskoj strani, a u tvrđavi Čačvina gradnjom barutane. Kaže da je obnovio i sinjsku tvrđavu dodavši nove zidove (recinto) upravo na mjestu koje su Turci kasnije bezuspješno napali. Već je u travnju 1715. isti Emo bio odredio da se nova barutana u Sinju pokrije olovom prema Camozzinijevoj prijedlogu¹⁵⁾.

U lipnju 1717. pošao je Camozzini iz Omiša preko Zadvarja u Imotski po nalogu generalnoga providu-

Ordini
 Pienstilos che ha la colonna dicetto due colonne dell'altare fia 1/2 di base a base
 Systilos che ha la colonna dicetto una dall'altro due diametri e 1/2. da vicino si viene
 Djastilos che sono di più d'una colonna sopra a loro più che sia e di tre colonne d'interdrammo
 Arcastilos, Eustilos sono quelli che sono di diametri d'interdrammo e uno 5: e 6:
 Il Systilos e il Djastilos e il più bellissimo uno da Roma. che chiamano Scostitilo
 Che una colonna deve costruirsi in figura Terzistila, si divide la larghezza in parti 12, una sia il frontone della colonna e si lasci 9 parti di suo nell'armata che l'interdrammo si divide in parti 12
 Che la Facciata si deve costruire di tre colonne, una di più la larghezza in parti 18, una di queste sia il frontone della colonna.
 Che la facciata deve costruirsi di quattro in parti 12 e 12

G. B. Camozzini: Nacr korintškoga kapitela

ra Alviža Moceniga III. i opisao taj put i imotsku tvrđavu, u vezi s predstojećom opsadom ove turske utvrde i dovozom topništva¹⁶). Dne 1. kolovoza piše isti Mocenigo da se "nebeskom pomoću te znanjem i naporom ing. Camozzinija" imotska tvrđa, gdje su Turci bili bombardirani i u pogibli da poginu pod ruševinama, predala. Dva dana kasnije Mocenigo u šatoru pod Imotskim opet kazuje da se pad utvrde dobrim dijelom duguje Camozzinijevu znanju i radu (...*auendo l'Eng:r Camozzini con la sua laudeuole cognizione, et indifessa assiduità avuta buona parte nell' acquisto della Piazza d' Imoschi*), pa ga određuje za popravak zidova, čišćenje cisterne itd¹⁷). Koliko se može iz izvora razabrati, Camozzini je tvrđavu pri osvojenju bio digao lagumom u zrak, izvrgnuvi u tome život opasnosti¹⁸) On je u listopadu 1717. poslao Mocenigu izvješće o radovima na tvrđavi od početka kolovoza: stalno se, pa i obnoć, popravljahu zidine oštećene od mletačkog topništva za osvojenja, posebno na Topani; jedna je ruševina popravljena i pretvorena u barutanu i spremište dvopeka; improvizirane su tri vojarne (*quartieri prouisionali*) i pokrivene ševarom, jer su svi kvartiri bili spaljeni od mletačkih bombi. Dao je i srušiti do temelja (*spianare*) razne ruševine, džamiju (*moschea*) i kuće u predgrađu, gdje su se mogli utvrditi novi napadači; načinjena je cisterna od 800 barila sa svodom protiv bombi, a još jedna barutana te spremište za dvopek pokriveni su crijepom. U kutu "da Ostro e Sirocco" podignut je dvostruk svod za spremanje baruta i sklonište; sagrađena je i crkvice nasuprot ulazu u donju obzidu (*basso recinto*) pokrivena šindrom (*Simble*); zatim peć u kuli, "Sarampol" u Kamen-mostu itd.¹⁹). Radovi su se otegnuli barem do rujna 1719., te su osim po Camozzinijevim nacrtima vođeni i po onima Francesca Melchiorija, a čini se i Mosera de Filsecka; sudjelovao je i jedan Macanović iz Trogira, "Protto Raguseo"²⁰).

Za vrijeme ovih radova i nakon njih Camozzini je neprestano obavljao veće i manje zadatke koje je mletačka vlast u Dalmaciji preda nj postavljala. Tako je 10. rujna 1718. za nj posvjedočio feldmaršal Schulemburg (o kome malo kasnije) da je za blokade Ulcinja pregledao utvrde na "albanskoj" granici²¹). U lipnju i rujnu 1720. providur Mocenigo ponovno šalje Camozzinija da izradi "Disegno della Linea" razgraničenja po karlovačkom miru između Mletačke Republike i austrijske carevine, da ucrtta mjesta u podvelebitskom kanalu, Podgorju s Vinjercem, Posedarju, Ražancu itd. "in maniera chiara, e distinta". Izvješće i nacrt je Camozzini poslao iz Sinja 20. VII. 1720.²²) U veljači 1721. šalje ga generalni providur na Klis da detaljno ispita nedostatke i potrebe te tvrđave te načini trebovnik za popravak (*per rileuare minutamente i suoi diffetti, e bisogni, non che la spesa tutta, che si renderebe necessaria per ripararli*). Tu je Camozzini načinio popis topništva, a sačuvan je i njegov nedatirani trebovnik za Klis te koncept izvješća o toj važnoj utvrdi, kojemu je bio priložen i nacrt. U ožujku te godine javlja o stanju i potrebama utvrda u Herceg-Novom, Kotoru, Budvi, Sv. Stefanu i Kaštel Lastvi (današnjem Petrovcu), a u srpnju iste 1721. poslao je generalnom providuru katas-

tik okolice Kašića. Koncem prosinca 1723. šalje providur N. Erizzo Camozzinija na Zrmanju da zajedno s protom Cerchiarijem ispita putove, mjesta na rijeci za ukrcaj drva te količinu stabala koja je imao posjeći "Sarg.te Magg:e" Giusti za popravak obala u Mlecima. Camozzini je s tom dvojicom otišao na mjesto te izvijestio već 3. siječnja 1724. U veljači 1725. izvješćuje o putovima u Dalmaciji i mogućnosti prodora neprijateljske vojske, a u listopadu o manjkavostima tvrđave Zadvarje (*Duare*)²⁴).

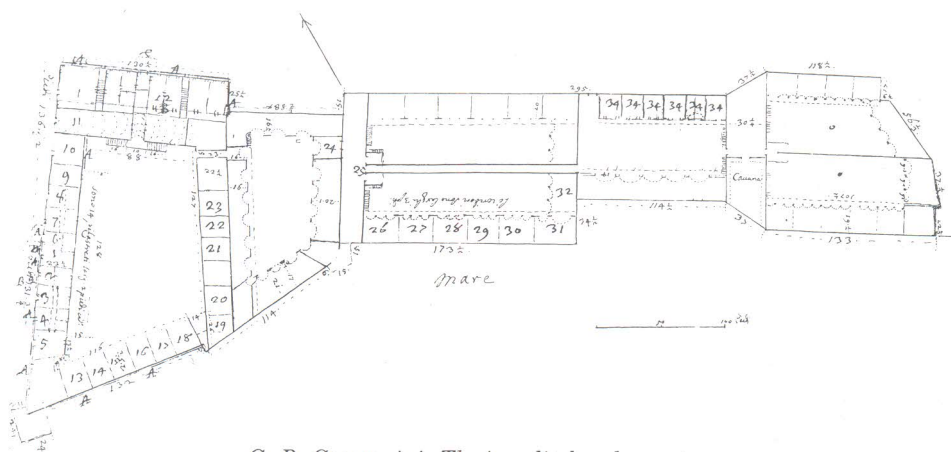
No glavni mu je posao u prvj polovici 1720-ih godina bio na opsežnim radovima obnove i pojačavanja zadarskih utvrđenja, koja je *Prevedra* republika, kao zaštitu glavnoga grada svoga dalmatinskog posjeda i u vječnom strahu od Turaka, nazivala "prevažnima". O tim radovima izvođenima pod Camozzinijevim nadzorom otprilike od 1721. do 1726. po nacrtima feldmaršala Schulemburga²⁵) postoji ovdje veći broj trebovnika, popisa oruđa i troškova, a također i majstora koji su gradili. Od poznatih su tu Antun Licini s Braća, Ignacije i Ivan "Raguseo" (Macanović) iz Trogira te Ivan Skoko, koji će biti spomenut kasnije. U listopadu 1724. majstor Ivan Peruzović te braća Petar i Marko Radojević, svi iz Milne na Braču, prebacuju brodom Jerka Harašića klesani kamen za kapije i vijence utvrda; koji mjeseci kasnije plaća se kamen nekom Hanibalu, Tomi Maraviću s Čiova, Ignaciju "Raguseu" iz Trogira, Mati Junakoviću ili Peruzoviću iz Milne te Ivanu, Dominiku i sinu mu Marku Battariju, Ivanu i Petru braći Šukadar (=Suzičić) i braći Pavlu i Ivanu Dujčićima, svima iz Sumartina na Braču²⁶).

Manji su se Camozzinijevi zadaci stalno prepletali s većima. U rujnu ga je 1724. pozvao splitski knez Marin Nadal da izradi katastik zemalja Ceresato, Dumanić-Dumaneo, Kavanjin-Capogrosso i drugih pri ušću Žrnovnice. Kasnije je (1728.) imao snimiti zemlje dane od mletačke države obitelji Cindro (zapravo njihovoj majci rođ. Papalić) na istom području, a u zamjenu za neke njihove posjede u Mletačkoj. Na kraju su Cindrini ostali dužni čak i Camozzinijevim baštinicima, a čini se da je definitivni katastik načinio F.Melchiori, na čije se postupke Camozzini žalio²⁷). Vidjet ćemo da to nije bio njihov jedini sukob.

Još je 1721. generalni providur Marcantonio Diedo odredio da se načini katastar "nove stečevine" oko Imotskoga pod Camozzinijevim vodstvom. Ovaj je izvijestio o tim radovima u ožujku 1725., a u srpnju iste godine ponovno ga šalje na taj posao providur Nikola Erizzo, zajedno s mjernicima Alberghettijem, Aleksandrom Barbierijem i Markom Pisentijem²⁸). U kolovozu mu je 1726. povjereno da riješi spor između zadarskih sela Sukošana, Galovca i Gorice dodjelom dostatnog pašnjaka za njihovu stoku, a u rujnu te godine odredi mu generalni providur da načini katastik svih sela oko Zadvarja, Vrgorca i u Neretvi koja su imala plaćati desetinu makarskome biskupu. Camozzini je uz pomoć mjernika Barbierija načinio taj katastik do travnja 1728.²⁹)

Zadnjega dana 1726. dobio je nalog da podnese potreban izvještaj s nacrtima o utvrdama u Opuzenu, Kuli Norinskoj i Kleku, uz prijedloge za popravak. Izvijestio je 22. svibnja 1727., a nacrtao je i tok Neretve od Metkovića do mora³⁰).

Godine 1728., od proljeća do kasne jeseni, glavni je Camozzinijev posao bilo vođenje zamašne obnove splitskoga lazareta³¹). On je u Splitu radio i prije: tako ga još u listopadu 1708. određuje generalni providur Vendramin za gradnju "crkvice na korist pomoraca pod gradskim zidinama, nasuprot luci" i uređenje "sala dell' Armam.to" (na nalednici: Armoria di Spalato – vjerojatno je riječ o crkvi sv. Roka i oružani u lazaretu)³²), a u rujnu 1718. imao je izmjeriti dućane raznih osobnika na državnom zemljištu na splitskoj obali – možda i opet u vezi s radovima na lazaretu³³). U radovima od svibnja do studenoga 1728. popravljani su temelji lazareta razrovani od mora, načinjene nadsvodene kapije (portoni), obnovljeni podovi, krovovi, vrata i prozori

G. B. Camozzini: Tloris splitskog lazareta

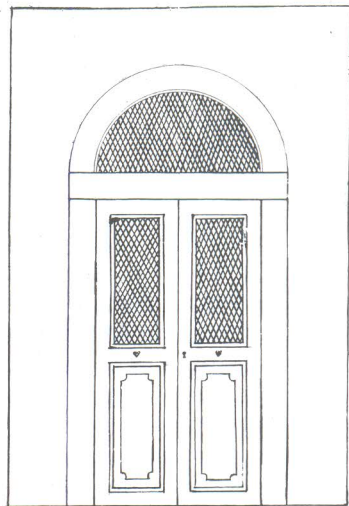
itd. Radilo se i na Kaštelu (gdje je popravljena crkvice) te na vojarni sv. Dominika, a kamen za gradnju nabavljan je iz Bobovišća na Braču. Pod Camozzinijevim su vodstvom radili i proti Cerchieri?, Ivan Cechi ili Cechin i Dominik Scotti³⁴) te majstori Ivan Peruzović, Dominik Licini, Mate de Rossi, drvodjelac Blaž iz Napulja, Marin Grasović, Mate Ergovac, Marko Crisi, Battara i drugi. Sačuvan je i Camozzinijev tloris lazareta s naznačenim mjerama u mletačkim nogama (stopama).³⁵)

Još je u toku radova na splitskom lazaretu Camozzini bio pozvan u Herceg Novi na gradnju novih lazareta po projektu Francesca Melchiorija. Isprva se nećkao (zbog dosta uskladištene građe Splita, i zbog zamaha ra-

dova), pa je imao neugodnosti. Kritizirao je i projekt, spominjući Melchiorijevu navodnu nestručnost (*Disegno formato da uno che non e rileuato nella professione d'Ingegnere*). Došavši u Herceg Novi ustanovio je da su pripremljeni kolci prekratki za močvarno zemljište i da u projektu nema konačišta za trgovce i čuvare, a bilo je i drugih manjkavosti. Ipak je gradnja ovih lazareta, naumljenih od Mlečana u uzaludnom nastojanju da odvrate tursku trgovinu od Dubrovnika i tako ga napokon upokore³⁶⁾, započela 16. prosinca 1728. i bila do konca srpnja iduće godine dovršena u jednoj trećini, a od ostaloga dijela udareni temelji. Početkom srpnja 1730. načinio je Camozzini trebovnik za dovršetak dvaju od četiri krila hercegnovskih lazareta, gdje se gradila i crkvice, a klesano kamenje bilo dopremano i s Korčule³⁷⁾.

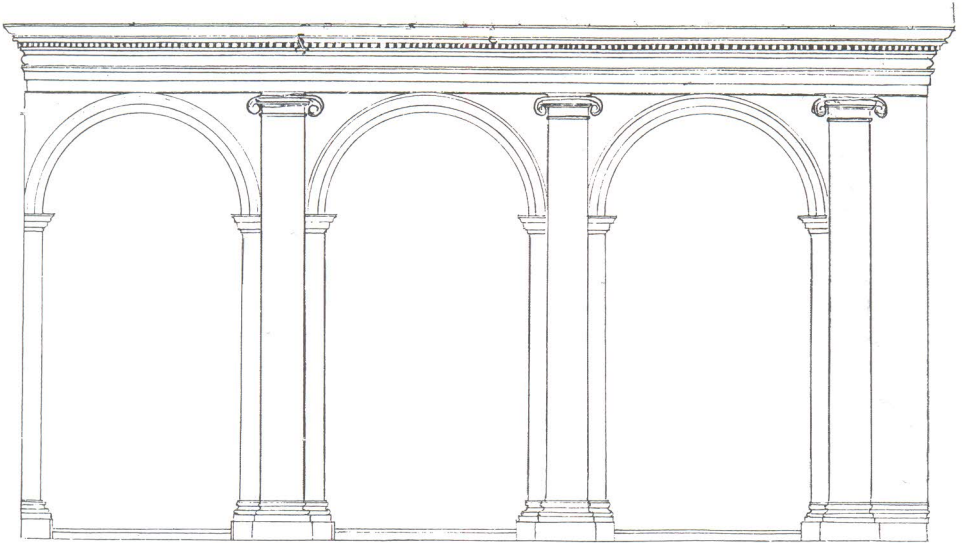
U lipnju je iste 1730. godine načinio po nalogu generalnoga providura Sebastiana Vendramina trebovnik za popravak trogirskih utvrda³⁸⁾. Malo se iza toga u Kotoru dogodila nesreća: grom je udario u barutanu s više od 900 barila praha, pa su u strahovitoj eksploziji nastradale gradske zidine, crkve i barem šezdesetak kuća. Camozzini je radio na njihovu popravku koncem srpnja i u kolovozu 1730., poslavši prethodno generalnom providuru izvješće o tamošnjim utvrdama³⁹⁾.

Donoseći ovdje u najsazetijem obliku podatke o Camozzinijevu djelovanju na utvrdama u Dalmaciji, moramo posebno zažaliti što u njegovoj ostavštini, osim nešto skica, nema nacрта utvrđenja na kojima je radio. Oni se redovito spominju u njegovim izvješćima kojima bijahu priloženi, pa vjerujemo da će se još pronaći u zadarskom i, nadalje, u mletačkim arhivima, zajedno s pripadnim spisima. Time bi se dodatno osvijetlila povijest naših primorskih utvrda, koje su – od romaničke omiške Peovice, preko utvrđenih burgova hrvatskih velmoža na kopnu i gradskih zidina samosvojnih, poslije mletačkih općina na obali, baroknih bastiona Zadra i Splita, sve do francuskih i austrijskih utvrda iz 19. stoljeća – danas često zapuštene i neiskorištene, a ponekad i nedovoljno proučene. U prošlom su stoljeću bile i bezobzirno rušene, da se omogućiti širenje gradova koji su tako gubili svoju izvornu fizionomiju. Stari će pak primorski katastici na kojima je radio i Camozzini, kad se u potpunosti otkriju i prouče, znatno upotpuniti poznavanje etničke i gospodarske prošlosti ovoga područja.

G. B. Camozzini: Nacrt vratnica

Iako su Camozzinijeve baštiniice po njegovoj smrti u kićenju baroknoj pretjeranosti ustvrdile kako za sobom nije ostavio ništa doli "svojih zasluga" (*sue benemerente*), mletačka je vlast ipak znala i dodatno nagrađivati svoje zaslužne službenike. Tako je u prosincu 1720. generalni providur Alviž Mo-

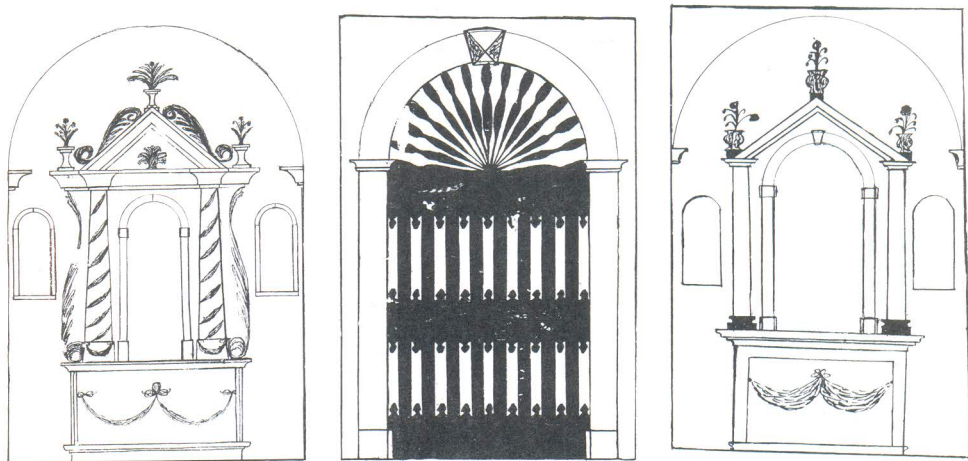
G. B. Camozzini: Uzdužni presjek crkve

cenigo III. investirao Camozzinija u ruševinu mlina s nešto zemlje u Lopušju blizu Knina, nekoć vlasništvu Turčina Lopušića⁴⁰), a travnja 1723. providur mu je Diedo dao u posjed 103 kampa zemlje u okolici Zadra (Škabrnja, Ambar, Nadin i Zemunik)⁴¹). Sam je Camozzini posjedovao i stojnu kuću u Zadru, nasuprot vojnoj bolnici, koju je uzeo u trajan nivel od pukovnika contea Alviža Detrika 1721. godine⁴²).

Spomenuto je da se Camozzini okušao i u crkvenom graditeljstvu. U ovoj je arhivskoj ostavštini i koncept opisa nacрта neke samostanske crkve u Boki, uz djelomičan uzdužni presjek s pogledom na bočnu lađu, s tri traveja polukružnih lukova, vijencem s dentikulima i pilastrima s jonskim poluglavicama⁴³). Koncept je nedatiran, ne znamo za koju je gradnju bio sastavljen, niti je li ona uopće bila izvedena. U lipnju je 1722. Nikola Rizzo (=Erizzo, ne znamo u kojoj službi) iz Splita zatražio od Camozzinija nacрте podnožja (Pradella) triju oltara koji su se imali podignuti u crkvi u Vrlici: glavni s tri, a dva bočna s dvije stube, koje su trebale imati zaobljene uglove da u skućenju crkvi zauzmu manje mjesta. Ujedno mu je tražio i nacrt za obnovu vrličke česme, koja je dotle gubila dosta vode⁴⁴). Ni ovdje ništa ne znamo o eventualnoj izvedbi. U ostavštini postoji nacrt nekog oltara, vjerojatno Camozzinijev⁴⁵).

Najdokumentiranije je Camozzinijevo projektiranje i djelomična izvedba zvonika župne crkve sv. Mihovila u Omišu, stotinjak godina pošto je ova sagrađena u sadašnjem obliku⁴⁶). Ugovor je s Camozzinijem sklopio potpukovnik Frane Franceschi u rujnu 1719., i njime se Camozzini obvezao podignuti zvonik po vlastitom nacrtu i svojim materijalom i radnicima, uz naknadu od 1000 reala, odnosno 10.000 libara. Aneksom ugovora iz početka siječnja 1720. za izradu je katova i stuba zvonika imao dobiti dodatnih 200 reala. Već 13. I. 1720. Camozzini ugovara s majstorom Antunom Standelpergherom ili Štambukom (m.o Antonio Standelpergher ó Stamboco) da će mu izraditi i dovesti u Omiš 48 mletačkih nogu "di cordone di pietra" – vjerojatno podnog vijenca

G. B. Camozzini: Nacrt rešetkastih vratnica i oltara

(sokl), te 1300 nogu obrađenog kamena (*di corso*) za "corpo" zvonika. Ovaj je Antun Standelpergher-Štambuk p. Andrije bio češki Nijemac iz Praga, kojega je brački vlastelin Matij Nižetić otkupio kao veslača kažnjnika s mletačke Vendraminove galije oko 1710., da mu kao vrstan graditelj radi u Selcima. Antun je tako postao rodonačelnikom brojnih selačkih Štambuka⁴⁷), od druge polovice 18. st. naseljenih i u Vrboskoj na Hvaru, koji su i do danas nastavili tradicionalno zanimanje klesara i graditelja, odakle im i obiteljski nadimak, a zatim prezime (njemački Steinbruch = kamenolom). U veljači 1720. ugovara Camozzini s bračkim meštro Matom (Matte) Peruzovićem, Jerkom Radojevićem i Jurom Riječaninom (Fiuman) da mu iz njihovih kamenoloma u "Boubouischie" dovezu u Omiš 350 nogu kamena (majstori su bili nepismeni, tada pa i inače čest slučaj). Te se godine plaćalo Fiumanu, Štambuku i Petru Grankosiću. Međutim je u siječnju 1721. Comozzini, koji zbog mnogih slu-

žbenih zaduženja očito nije mogao osobno voditi ovu gradnju (od koje je sam dotad izveo tek 6-7 "koraša" iznad sokla), sklopio ugovor s poznatim domaćim graditeljem Petrom Skokom iz Raba, u čije se ime potpisao njegov sin majstor Ivan. Skoko se obvezao dovršiti zvonik za 5000 libara od Camozzinija, čime se ovaj iskazao kao građevinski poduzetnik, nesumnjivo kao i drugi naši stariji graditelji. Klesarske je radove imao izvesti Štambuk, kog nazivaju i "meštar Antun Nijemac" (*m.º Ant.º Todescho*). No gradnja se otegnula, jer je Skoko tada radio i na apside makarske katedrale, pa su mu se njeni svodovi srušili⁴⁸), kako sam piše Camozziniju iz Makarske 11. X. 1722., ističući da ga je tamošnji providur prisilio da tu ostane dok ne obnovi apsidu. Dotle je omiški zvonik već bio dovršen do atike, tj. dijela gdje se imalo postaviti "ovate" i završni vijenac, a dovršenje je, po Skokinju tvrdnji, zapelo krivnjom "meštra Antuna" (Štambuka). Skoko se sa sinom Ivanom opet obvezao na dovršetak gradnje omiškog zvonika ožujka 1724. u Rabu, a koncem svibnja piše Camozziniju da se gradnja dovršava, pa je bio gotov i akroterij s mjedenom zastavicom (*Crociera con sua Banderiola*). No Camozzini je i tu imao dodatnih troškova, jer je za nepotpun završni vijenac (cantonali della Piramide, Cordon della Cuba) sam doplatio Licinijevima, Peruzovićima, Fiumanu, Frani Gran-kosiću i nekom Marinku. Napokon je gradnja zvonika, nakon više od četiri godine, bila dovršena uoči dan Petrova (28. VI.) 1724. godine⁴⁹).

Zvonik je omiške župne crkve sagrađen odvojeno od nje uz apsidu na stijeni, da mu se tako bez posebnih troškova poveća visina. U donjem zatvorenom dijelu ima uske, polukružno dočete otvore poput strijelnica, bez posebna okvira, dok su pod ložom za zvona sa svake strane i po dva mala četvrtasta oduška. Prostor je za zvona odijeljen od donjega dijela najprije plitkim, pa istaknuto profiliranim vijencem s dentikulima i ugaonim rizalitima, a na svakoj strani ima po biforu u dnu ispunjenu balustradom od uglatih baroknih amforica. Otvori su bifora polukružno dovršeni, s profiliranim impostom pod počecima lukava i jednostavnim trapezoidnim tjemeljnom, a međusobno su odvojeni plitkim pilastrima s jonskim poluglavicama. Nakon još jednog jače istaknutog vijenca slijedi niska atika, kojoj su na svakoj strani po dva barokna elipsoidna prozora, tzv. ovata, ovdje jednostavnih okvira s istakama na četiri kraja, među sobom odijeljena plitkim pilastrima u produžetku onih s donje lože. Atika završava profiliranim vijencem nad kojim je pokrovna piramida istaknutih bridova sa završnim akroterijem.

Camozzinijev se omiški zvonik doima prilično plošno i bez barokne plastičnosti, a atika i niska krovna piramida čine ga zdepastim. Stoga bi se mogla usvojiti ocjena da "nosi sve oznake kržljivosti domaćeg baroka"⁵⁰), iako ga je projektirao stranac. On se međutim prilagodio (možda i po svojim sposobnostima) skromnijim zahtjevima, a i mogućnostima naše tadašnje primorske sredine.

I zadnji je poznati Camozzinijev rad povezan s jednom crkvenom gradnjom. Nova katedrala u Skradinu, podignuta u vrijeme Pietra Vendramina, generalnog providura od kolovoza 1726. do listopada 1729.⁵¹⁾, po projektu Francesca Melchiorija iz 1724. godine⁵²⁾, srušila se prema Camozzinijevoj

Zvonik župne crkve u Omišu, foto: Z. Buljević

bilješki čim je bila zakrovljena⁵³⁾. Pietro je nasljednik na položaju Sebastian Vendramin poslao 6. IX. 1730. Camozzinija u Skradin da izvidi stanje i predloži rješenje, jer je katedrala bila pod državnim patronatom i gradila se vladinim troškom. Camozzini je izvijestio 20. rujna: glavna kapela bijaše netaknuta, ali se zbog slabih temelja srušio južni dio crkve, pročelje i većina krovišta, a sjeverni se zidovi pomaknuli iz osi i nisu se više dali popraviti.

Prema Camozzinijevu mišljenju katedralu nije trebalo obnavljati na istome mjestu: najprije zato što je bila prevelika (po njemu veća od trogirске i šibenske) za pučanstvo Skradina koji je brojio tek 400–500 duša, zatim zbog

loših temelja, i napokon zato što je Melchiori projektirao preširoku lađu u odnosu prema apside, pa bi valjalo postavljati dodatne temelje. Osim toga su i sačuvani zidovi bili loše građeni, od škalje i grubog kamena. Za novu je gradnju predložio greben žive stijene udaljene po današnjim mjerama 20-ak metara južno od srušene crkve, dovoljan za potrebno zdanje. Priložio je vlastiti projekt nove katedrale i troškovnik na oko 4260 reala, odnosno 42.789 libara⁵⁴).

Projekt u ostavštini nije sačuvan, osim nešto skica, ne znamo da li stare gradnje ili one zamišljene od Camozzinija. U svakome se slučaju može otvoriti pitanje koliko je Camozzini pridonio konačnom izgledu ove crkve koju je dovršio tek treći mletački vojni inženjer, Giovanni Battista Lodoli, a posvećena je istom 1758. godine⁵⁵).

Camozzini je umro negdje krajem listopada ili najdalje prvih dana studenoga iste 1730. godine. Smrt mu je ocijenjena preranom, pa vjerojatno nije imao više od 60-ak godina. Mogao je dakle biti rođen u Bergamu oko 1670. Njegovi su istaknuli da su mu upravo teški radovi u Kotoru nakon eksplozije barutane navukli bolest i zatim smrt⁵⁶). Nije poznato gdje je preminuo, a njegovu smrt mletačkom je senatu javio generalni providur S. Vendramin iz Splita 5. studenog 1730. kao "gubitak za državu" (*disgra pub:a*) s obzirom na Camozzinijevu "sposobnost, odanost i dobro srce" (*abilità, fede, e buon cuore*)⁵⁷).

B I L J E Š K E:

- 1) Prezime mu se javlja i u inačicama: Camozzin, Camocini, Camuzzini itd.
- 2) C.Fisković: Ignacije Macanović i njegov krug, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 9, Split 1955, 214, 216., 217.
- 3) Isti: Zvonik filipinske crkve u Makarskoj, *Zbornik za likovne umjetnosti* 9, Novi Sad 1973, 277.
- 4) A.Duplančić: O Mihovilu Luposignoliju, vojnim inženjerima i mjernicima u Dalmaciji u 18. stoljeću, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 29, Split 1990, 264.
- 5) Arhiv Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara u Hvaru, arhiv Bučić s oznakom "F" (dalje: ABF), V., 634; X., 8, 12, 22, 31, 37; XII.; XIII., 48; XXV.; isto, arhiv Bučić (dalje: AB), X., 1; XXIII., 44.
- 6) AB, X., 5; ABF, VIII., 71. – Početkom 1697. posvjedočio je Giustino da Riva, tada generalni providur Moreje, da Camozzini već šest mjeseci radi s braćom Alberghetti na točnijem premjeravanju korintske prevlake (questo Streto) – ABF, VIII., 133. – Uz Camozzinija rade na zadarskom katastru "nove stečevine" i Giorgio Giuster, Bortolo Albore i Giuseppe Solimani – AB, XXIII., 12. – Zadarski je katastik dovršen 1709.? – ABF, VIII., 93 i 124.
- 7) ABF, X., 5, 10, 12, (po drugom izvoru – ABF, VIII., 71 – poslan je u Knin već koncem travnja i tu načinio nacрте (Modelli), jedan za tvrđu, drugi za varoš – isto, 74 i 121; AB, XXIII., 5. – O kninskoj tvrđi v. B. Bezić: Prilog poznavanju kninske tvrđave, Fiskovićev zbornik II. (*Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 22.), Split 1980., 137.–150.
- 8) ABF, X., 5. i 12.
- 9) AB, XXIII., 1,3.
- 10) A.Zelenika: Spomenici mletačkog razdoblja u Gabeli, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 21. (Fisković zbornik I), Split 1980, 546.
- 11) ABF, X., 5.

- 12) AB, XXIII., 1., 55. Još za vrijeme generalnog providura Vicenza Vendramina (1708.-1711.) načinio je nacrt i trebovnik za obnovu stražarnice u Sv.Trojstvu u Kotoru, te popis tamošnjeg topništva – ABF, VIII., 101.
- 13) ABF, XIII., 58; AB, XXIII., 1., 2.
- 14) ABF, X., 5 i 12. – Postoji i Camozzinijev popis naoružanja Herceg Novoga iz 1716. i 1729. (AB, XXIII., 1, 52).
- 15) ABF, X., 5; AB, XXIII., 1, 14. – Postoji i nedatirani naputak gen. providura za popravak sinjskih utvrda, možda iz ožujka 1723., kao i priloženo pismo Aleksandra Alberghettija Camozziniju (isto, 51.). Camozzinijev referat o sinjskoj tvrđi čuva se negdje u Historijskom arhivu u Zadru (C.Fisković, n. d. (2), 217., bilj. 30.).
- 16) ABF, VIII., 135; X., 5. i 12.
- 17) Isto, X., 3. i 5.
- 18) U Investituri 1720. (ABF, VIII., 63. – v. bilj. 40) kaže providur Mocenigo za nj o osvojenju Imotskoga: "...hà esposto...à più evidenti pericoli la Vita", a u nedatiranoj molbi njegove žene i kćeri za penziju stoji: "...sotto Imoschi, quando applicatosi trà mille uirtù al lauro delle mine hebbe il contento di superare la durezza quasi impenetrabile del Muro; tentatiuo, che introdusse la costernazione negl'Inimici, e li costrinse à cedere da Fortezza, p(er)che sopra d'essa s'inalberassero l'Insegne del Venerabile Protte:re..." (isto, 130).
- 19) Isto, 76.
- 20) AB, XXIII., 1, 10 i 13, 58; ABF, VIII., 75, 85, 86, 93; X., 12. (11.III.1718. Mocenigo opet šalje Camozzinija u Imotski, uz ostalo da odmah gradi crkvu – da li onu u tvrđavi, već sagrađenu?!). C.Fisković, n.d.(2), 222. spominje rad Ivana Macanovića 1729., kada je radio pod upravom Camozzinijeva šurjaka kapetana Valoisa. Međutim je prema ovim izvorima jedan Macanović odlazio u Imotski i za opisanih Camozzinijevih radova. Camozziniju je u listopadu 1725. providur Erizzo povjerio da izvijesti o potrebi popravka skladišta i kvartira imotske tvrđe te tamošnje providurske rezidencije (ABF, VIII., 131). – O tvrđavi općenito v. B. Bezić: Imotska tvrđava Topana, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 23, Split 1983, 207.-228.
- 21) ABF, X., 5. i 12.
- 22) Isto; AB, XXIII., 1, 31.
- 23) AB, XXIII., 1, 2a, 16 i 45. – Ima i popis topništva kliške tvrđave koji je potpisao Domenico Zuliani 18.II.1721. (ABF, XIII., 58) te nedatirani popis naoružanja Klisa od Gaspara dal Sena (isto, 6).
- 24) AB, XXIII., 1, 17, 24, 46, 54 i 58. – Pri sječi naglašava da stabla valja posjeći iza punog mjeseca (qualche giorno dopo il plenilunio), kada u njima opada sok.
- 25) I.Petricioli: Vrijeme baroka, Zadar pod mletačkom upravom 1409.-1797. (Prošlost Zadra III.), Zadar 1987., 536.
- 26) ABF, VIII., 75, 83, 95, 117, 123, 127; X., 5 i 12; AB, XXIII., 1., 1., 6., 11. (Schulemburgova promemorija iz Mletaka 26.V.1724. Camozziniju i Melchioriju, iz čega se daje zaključiti da je i potonji sudjelovao u ovim radovima), 18. – O identitetu Sukadar – Suzičić v. A. Jutronić: Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču (*Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena 34.*), Zagreb 1950, 209.
- 27) ABF, VIII., 70, 88, 103; Muzej grada Splita, arhiv Capogrosso – Cavagnin, 11, IV.; A. Duplančić, n.d.(4.), 265.
- 28) ABF, VIII., 65, 122, 139; AB, XXIII., 1., 19.
- 29) ABF, VIII., 93 i 104 (s djelomično sačuvanim popisom pučanstva). – Primjerak katastika u posjedu biskupa Blaškovića izgorio je u požaru makarskoga biskupskog stana 1766. (C.Fisković, n.d.(3), 283).
- 30) AB, XXIII., 1, 3.
- 31) O ovom znamenitom sklopu, toliko važnom za gospodarstvu i inu prošlost ovog kraja, a nepotrebno do temelja uništenom od konca prošloga stoljeća do iza 2. svjetskog rata, v. D.Kečkemet: Prilozi opisu i povijesti splitskog lazareta, *Pomorski zbornik 13.*, Rijeka 1975, 377.-401. (s tu navedenom ranijom literaturom). – G. Novak (Povijest Splita, II., Split 1978., 1123) kaže da je splitski lazaret "potpuno uređen" 1720. godine. Vjerojatno se to odnosi na

ove Camozzinijeve popravke – uz pogrešku u godini – jer se čini nemogućim da bi lazaret trebao ponovnog radikalnog popravka nakon samo 8 godina.

- 32) AB, XXIII., 1, 22.
- 33) ABF, VIII., 131.
- 34) O njemu v. C. Fisković, n.d.(2), 249.
- 35) AB, XXIII., 1, 8, 30, 43.
- 36) G. Novak, n.d. (31), 1154.–1158.
- 37) ABF, VIII., 126; AB, XXIII., 1, 6, 8, 24/1, 28, 30, 52. – U nedatiranom konceptu žalbe protiv Melchiorija (ABF, VIII., 89) tuži se Camozzini na "priminenza" (prvenstvo) koje se daje Melchioriju i spominje njihova međusobna tvrđenja. O Melchioriju v. K. Prijatelj: Barok u Dalmaciji, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb 1982., 731 i A. Duplančić, n.d. (4), 264–265. Dukala Zuanea Cornera od 27. III. 1717., kojom se pukovniku Francescu Melchioriju povisuje plaća, kaže da se istaknuo kao graditelj utvrda, tako i one u Čitluku (Gabeli), a poslije i na njenu rušenju. Zatim je bio poslan u užu Mletačku (T.F.a = terraferma) i upravljao gradnjom tvrđava Legnago, Peschera i drugih. U inženjerskoj je i ratnoj službi dotad bio 24 godine (ABF, VIII., 82). God. 1727. izvijestio je o granici kod Sinja, Zadvarja i Imotskog – AB, XXIII., 1., 56.
- 38) AB, XXIII., 1, 50.
- 39) Isto, 6 i ABF, VIII., 60.
- 40) ABF, VIII., 63. – God. 1721. obvezali su mu se na godišnji najam za mlin Sava Butorac i Tadija Milić (isto, 138.).
- 41) Isto, 67. – Camozzini i njegovi baštinici imali su tamo i stoke, ovaca i škopaca, što su ih čuvali pravoslavni seljaci (AB, XXVII., 7., 447.).
- 42) ABF, VIII., 93 i 99. – Mnogo godina iza Camozzinijeve smrti njegova je kći Ana Marija sastavila po sjećanju nedatirani inventar (oko 1760.?) očinske kuće, koju je napustila kao četrnaestogodišnja djevojčica. Ovaj inventar, tipično ženski, intiman i topao, valjalo bi možda u drugom kontekstu objaviti u cijelosti, a ovdje samo nekoliko natuknica. Razumljivo spominje građevinarsko oruđe (*Badili, Zapetta da fare la Malta, Criello di ferro per la giarina*) i građevinski materijal (opeke, vapno), te naravno i "diuersi instrumenti Matematici, è da *dissegnare*". *Tu je bio i Camozzinijev radni stol: "Una Tavola grande bislonga di noghera* con li suoi piedi a Croce, seruiua per dissegnare al pouero S.r Padre", šest zemljovida "con suoi bastoni neri" i knjige od kojih se sjećala Plutarkovih "Povijesti", povijesti kraljeva Italije, Augustinove "Države Božje", velike Vulgate ukoričene poput misala. Zatim opet "diuersi Globbi e instrumenti Matematici, con uno ò due Canochiali grandi", i "alcuni instrumenti piccioli di ferro". Od slika spominjemo kao zanimljivost kopiju Raspeća, koje je po predaji sam Đavao naslikao u Rimu za vrijeme Urbana VIII. ("Imagine del Crocefisso, copia di quello fece il Demonio" – usp. M.Glavurtić: Satana, Beograd 1978, 172.–173.) – ABF, X., 7.
- 43) ABF, VIII., 60 (tu je i Camozzinijev nacrt topa s ležištem). Trebovnik za gradnju neke crkve sa samostanom, vjerojatno ove iste (samo se spominju korinthske glavice) je u AB, XXIII., 1., 6.
- 44) AB, XXIII., 1., 24./1.
- 45) ABF, VIII., 117.
- 46) C.Fisković: Iz renesansnog Omiša, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu 6.*, Split 1967., 11 i 29–30. Njezin portal iz 1621., iskićen sitnim klesarskim ukrasima, ima na podnožjima dovratnih stupova reljefne lavlje glave s kolutom u raljama, a na dovratnicima motiv lozice. Slični su i na okvirnim pilastrima apside hvarske katedrale, što ih je klesao Ivan Pomenić u isto vrijeme kad je nastajao i omiški portal (isti: Hvarska katedrala, Split 1976., 30.–34. te sll. 32. i 33.), pa bi i ovaj portal mogao biti djelom toga korčulanskog klesara i njegove radionice. Na tjemenu je kamenu polukružnog završetka otvora portala bokanićevska ženska glava pod velom. Nalikuju joj one slabije klesane na kamenom glavnom oltaru u Gospinu svetištu u Velom Selu (Poselju) na Visu, koji je objavio K. Prijatelj (Dvije potvrde za radionicu Tripuna Bokanića, *Zbornik za likovne umjetnosti 21*, Novi Sad 1985., 333.–336. i s 11. 1.–4.). I ovaj viški žrtvenik ima ukras reljefne lozice poput hvarske apside i omiškoga portala, te bi se možda mogao povezati s istom Pomenićevom radionicom. Stanovita simbioza

- Pomenića i Bokanićevih dokumentirana je suradnjom potonjih s prvima na podizanju pročelja hvarske stolne crkve (Hvarska katedrala, 81.-82.).
- 47) M.Vrsalović: Prinos iz bračkih starina, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* L., Split 1932., 275.
- 48) C.Fisković: Spomenici grada Makarske, *Makarski zbornik I.*, Makarska 1971., 221.
- 49) AB, XXIII., 1, 15 I 24 1 (v. i prilog).
- 50) C.Fisković: Iz renesansnog Omiša (bilj. 46), 30, bilj. 35.
- 51) Usp. L.Maschek: Manuale del regno di Dalmazia IV., Zara 1874., 32 i ovdje, bilj. 54.
- 52) K.Prijatelj, n.d. (37.) i mj.
- 53) ... Chiesa che aueua fatto a Scardona il S.r Col: melchiori e che e cascata Subito Coperta – ABF, VIII., 117. – Rušenje katedrale za vrijeme skradinskog biskupa Postiranina Nikole Tommasea, čijim se nastojanjem i gradila, spominje također Farlati: *Illyricum sacrum IV., Venetiis MDCCLXIX.*, 34.
- 54) ... Transferitomi a Scardona Oue in pronta obediienza al uenerato comando di V.E. de 6 corre.te Osseruai le rouine di quel Tempio che fù erreto e precipitato Sotto l'Ecc.mo Precesore Pietro Vendramino, la Capella dell'Altar mag.re e rimasta in piedi senza alcun pregiudicio, ma la mura da Garbin e della facciata dauanti nelle quali si uedono alcune crepature causata dall' imperfezione de fondame.ti buona parte caderono con il Coperto; Quella parte che e rimasta in piedi come tutta la alla da Borra sono slogate del perpendicolo cosi che non si può prometere alcuna Sussistenza delle medeme.
Per molte cause non concore il mio Osequio di rimetere il Tempio nel med.mo luocco (!) tutto che ui sia in piede la Capella Prima perche il Dissegno non fù concepito proporcionato al n.o di Solo 4 in cinquecento anime al piu che contiene Scardona ma assai piu uasto delle catedrali di Sebbenico e di Traù, in Secondo, Se anco Si volesse rimeter sop.a li Stessi fondama.ti conuerebbe rifarli per il diffesiz.ne larghezza e longhezza della Pianta ma anco l'altezza grosezza e Strutura delle mure, Pilastrì, e uolti, nella qual Simetria uera a costare Solo quatomila e ducento e 60 reali in c.a come dall' ocluso computo... – ABF, VIII., 117.; AB, XXIII., 1., 53. – Ovdje naumice donosimo prvotni Camozzinijev koncept izvješća, jer je otvoreniji i poimence spominje svoga staroga takmaca Melchiorija.
- 55) Kao bilj. 52.
- 56) ...prematuro morte...dopo le graui fatiche contribute al riparo de' Pubblici Capitali tralle vaste, et orribili rovine cagionate dal Fulmine in Cattaro – ABF, VIII., 64; ...dal noto fulmine. Qui appunto contrasse egli i remi à quella crudele indisposiz.ne, che lo condusse al Sepolcro... – isto, 130.
- 57) Isto, X., 5. i 12. U splitskim maticama međutim nema upisa njegove smrti (na podatku zahvaljujem kolegici Hanji Mladineo iz Povijesnog arhiva u Splitu).

DODATAK:

Natpis s vrličke česme objavljen u *Bullettino di archeologia e storia dalmata* V./1882., 133. kazuje da je bila dovršena 1723. u lipnju, pa ju je prema tome mogao pregraditi Camozzini. U ABF, XXIII. čuva se kolorirani tlocrt oltarnog podnožja s mramornim umecima, ali nezaobljenih uglova. Tu je i nacrt nekih utvrda, šibenske luke s planom ojačanja Sv.Ivana, dvojnih vratnica i jednog oltara. U istom je svesku i natpis s neke zadarske utvrde (forte, ora Parco militare a

Zara) koju je gradio Camozzini 1722. Prepisan je u 19. st. uz očite pogreške, a donosimo ga jer ne znamo je li sačuvan:

D O.M
M.A. DIEDO PROCONSOLE
OPERIS AVSPICATE
M.A. PASQVALIGO PREFECTO
AC OPERIS PRAESIDE
I.B. CAMOZZINO PROT^oPO ET ARCHET^oPO
PVLVERI PYRIO CAVTVM
S.C. ANNO. DNI. MDCCXXII

Prilog

Ugovori G.B. Camozzinja za gradnju omiškog zvonika – Arhiv Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara u Hvaru, Arhiv Bučić, XXIII., 1, 15:

1.

a (di). 26 Sett.^e 1719. Almissa

Si dichiara con la presente Scrittura, qual douerá hauer forza, e uigore quanto Se fosse pub.^{co} Instrume.^{to}, come dessiderando il Sig.^r Ten.^{te} Collō. Francesco Franceschi di far Seguire l'erret.^e d'un Campanile della Pianta /= iz temelja, nap.J.K./ al Domo di S Michaelae Arcangelo, dalla parte del monte ad' honore del Sig.^r Iddio, e gloria del S.^{to} Arcangelo Protettore e confalone della Città, ha per ciò contratto, e Stabilito col Sig. Ingeg.^e Gio. Battā Camocino l'errett.^e, e la fabrica Stessa, il quale a formato il disegno, Si è col fondame.^{to} dello Stesso accordata la facitura ne seguenti punti.

In primo capo douerá in tutto, e p(er) tutto esser la fabrica nella forma, misura, e con gli ordini dell'Architettura, nello stesso disegno figurati, e descritti in carta di pietra in facciata di lauro bianco di buona qualità, e grossa al possibile.

- 2.º Sarà l'obbligo d'egli Sig.^r Ingeg.^e far preparare tutti li lauroi bianchi, et ogni altro materiale niuno eccettuato a total perfezione dell'opera a Sue Spese et farle trasportare a queste riuē.
- 3.º Incomberá al medemo Sig.^r Camocini ritrouare le maestranze in qualunq.^e genere di opera che potesse occorere p(er) la fabrica Sud.^{ta}, e pagarle del prop.^o, con quelli accordi che pareranno allo stesso più proprij, e uantaggiosi a Suoi interessi
- 4.º Intrapreso che auerá l'impegno dell'opera douerá disponere gli ordini p(er) la prouiggione delli materiali perche possa darsi principio alla uentura Stagione di Primauera, e douerá continuarsi Sino al compime.^{to} eccetuato l'impedime.^{to} di malatie che il Sig.^r glielie diuertisca, o di Pub.^o comando a cui e Soggetto egli Sig.^r Ingeg.^e, mentre in tale caso non Si intenderá tenuto al uincolo della continuat.^{ne}; ben si potrà il medemo Sig.^r Gio. Batta in tali emmergenti, ritrouare altri Periti p(er) la perfetione a Suo arbitrio, cosi pure occorendo qualche altro motiuo gli correrá l'obbligo di Suplire come Sop.^a alla continuat.^e altrime.^{te} resta esclusi li due casi di malatia e pub.^o comando impartita facoltá al pred.^{to} Sig.^r t.Collō. Franceschi poter ritrouar altri p(er) dar fine alla fabrica a Spese del Sig.^r Camocino, Così mancando egli Sig.^r T.Collō. all'obbligo che corre al medemo sarà tenuto rissarcire il pred.^{to} Sig.^r Ingeg.^{re} di qualunque Spesa ó daño che p(er) tale mancanze fosse p(er) risentire.
- 5.º Per la fabrica Stessa del Campanile ridotta a tutta perfezione, e compime.^{to} Si obliga, e Si e obligato il medemo Sig.^r T.Collō. francesco franceschi, dare, et contare al Sig.^r Gio. Battta. Camocini reali mille de L dieci l'uno moneta di Dalm.^a, li quali li Sarano contati in tempo e nella quantità, Secondo ricoresse il bisogno, e l'occorenza della fabrica.
- 6.º Come il medemo Sig.^r Camocino, e obligato far ridurre li materiali tutti a queste Riuē, cosi il Sig.^r Franceschi Sarà tenuto farglieli trasportare dalla riuā al Luoco dell'opera Senza alcun agrauio dell' Ingeg.^e sud.^o, mentre al bisogno delli manuali che occressero alle maestranze della fabrica Sara Suplito dal Sig.^r Ingeg.^{re}

Tutto che la prouatta esperienta e cognitione del Sig.^r Gio. Battā assicura che la fabrica, e l'edificio Sara in tutta perfezione, e durabilità mentre la Sua pietosa assistenza che é p(er) prestare ad'un'opera consagrada al diuin culto, conseguira la douuta mercede dalla mano del Sig.^r Iddio, ad'ogni modo, a magg.^r cautella del Sud.^o Sig.^r T.Coll.^o, et in testimonio della Sua ingenuità, promete di mantenere la fabrica Stessa p(er) il corso di tre anni doppo perfeconata da qualunque accidente, ó di imperfezione ecetutato negl'incontri (che il Sig.^r Iddio li tenghi Lontani) di fulmine, ó della uiolenza de Teremotti; dalla forza de quali non ui é fabrica che possa esimersi Senza Scottersi
 Prometono esse parti contrahenti di mantenere, et osseruare un'all' altro tutto cio che uiene espresso, dichiarato e Stabilito nella presente Scrittura Sotto General obligatione in forma (etc.) e p(er) la Sua ualidità Sara Sottoscritta da ambidue.
 Et Jo Cap.ⁿ Mattio Franceschi mi sottoscriuo, per nome del Mio Sig.^r Padre, nominato nella sud.^a scrittura
 Gio. Batta. Camocini Ingeg.^r

adi 3 Gien.^o 1720.

Non essendo nel pres.^{te} acordato compresa la fattura deli solari, è scalle, questa si intenderà fatta à spesa del Sig.^r T.C. Franceschi oltre lò stesso acordato
 Jo Ten.^{te} Coll.^o Francesco Franceschi aff.^{mo} q.^{to} di Sopra
 G.B. Camocini

Adi 7: Geno: i7i9: M.V. Almissa

In aggiunta di quanto di sopra nella pnte Scrittura è stato espresso, si dichiara, che uolendo Il Sr Ten.^{te} Coll.^o Fran.^{co} Franceschi Leuarsi da qualunque obligo, che in sè assumeua, hà uoluto accrescere all'accordato delli sudetti Reali mille, altri Reali Doicento, cosi che in tutto sono Reali mille, e Doicento, per li quali egli Sr Ingen.^r Camozzini sarà obligato di supplire alla spesa anco di Solari, e Scalle, e delli trasporti delli materiali, cosi ché p(er) il compim.^{to} totale della sudetta opera, à risseruua sola di Far tirar sopra le Campane, e ponerle nei suoi nich, sarà tenuto il medemo Sr Camozzini supplire, e dara in totale perfettione la Fabrica stessa.
 Jo Ten.^{te} Coll.^o Fran.^{co} Franceschi aff.^{mo} q.^{to} di Sopra
 Gio. Batta Camocini aff.^{mo} q.^{to} Sop.^a

a(di) io Gen.^o 1720: M.V.^{to} Spalato

Si dichiara con la presente Scra, qual douerà hauer forza, e uigore, quanto se fosse pub.^{co} Instr.^{to} Come desiderando il Sr Ingeg.^{re} Gio: Battā Camozzini di far terminare di pont'in bianco il Campanile da esso fatto principiare in Almissa, il quale presentem.^{te} si troua inalzato 6 corsi Sopra il Cordone del bassam.^{to}, hà perciò contratto, e stabilito con Dno Pietro Scocho d'Arbe per terminare detto Campanile giusto la Struttura, e scimetria del Dissegno con tre balconcelli per facciata.

Douerà continuare il Campanile cola stessa regola, cola quale è principiato, per l'altezza Sopra d:^{ti} 6.corsi di 27 in 28 piedi Veneti.Le facciate di questi corsi glieli darà condotte, e laurate in Almissa M:^o Ant:^o Stambuco dalla Brazza; Sopra la qual altezza douerà egli porui l'architraue, e friso cauato condotto, e laurato à sue spese. Gli saranno date le pietra spontate alla riuu dell'Isola della Brazza per la Cornice, la qual douerà essere in due corsi, questa douerà cgli farla condure, e perfettionarla à sue spese giusto alle Sagome, che già furono rilasciate al M:^o Ante:^o Stamboco. Il primo corso s:^a il friso douerà essere il dentello con il uoluolo, et l'altro corso con la Gola dritta, e corona con giozza, quello del dentello deue esser grosso 7 in 8 oncie, e l'altro corso undeci oncie ingorde, al Sitto della Cornice douerà farui il uolto di pietre cotte, Sopra il quale douera Salizarsi in modo che non penetri l'acqua. Di sotto douerà fare 3 soleri con traucelli di rouere, e Sue Scale di legno. Sopra la Cornice predetta, che douerà essere inarpesata ui alzarà l'ordine delle pilastrate, giusto le misure, e Simetria del Dissegno fatto

dall'Ing eg.^r Sud.^{to} dello stesso Campanile, le quali doueranno essere alte piedi 7, e oncie 8 in 9, con le balconate, e balaustri con colonette in ualida forma. Le pilastrate, che doueranno hauere il gusto della diminute.^{ne}, Sop.^a le quali ui ponerà li capitelli lauorati Sopra l'ord.^e Ionico grossi oncie 7 in 8, e sopra questi ui douerà porre la Seconda Cornice lauorata giusto la Sagoma, che le sarà pñtata, e s.^a questa il bassam.^{to} con li 8 balconcelli ouati, e sopra questi la cornice della Piramide, la detta douerà continuare l'ord.^e del corpo del Campanile Sopra la quale ui ponerà la sua Crociera congrua con la banderiola di rame. Il tutto douerà egli à sue spese far cauar, condur, e lauorar tutto il Sud.^{to} lauor bianco, come anco de mistri, e manuali, Condotta di Sabione, e Calcina Sopra il luoco dell'opera, come altre spese, che potesse occorere nella detta fabrica, la qual si obliga d.^{to} Pietro Scocho mantenerla per il corso d'anni due per difetto di fabrica, et il d.^{to} Ingeg.^r Camozzini per tutte queste spese, e fatture della termin:ne intiera di d.^{to} Campanile si obliga darli in tre ratte per accordato Stabilitto frà esse part lire cinque milla dico – L 5000 ualuta Corente di Dalm.^a La presente Scrā deue essere Sottorcritta d'ambe le parti per la sua ualida essec.^{ne} (etc).

Gio. Batta Camozzin Ingeg.^r Affermo quanto disopra

Io Mistro Zuanne Schocho mi soto schiuo (!) à nome del mio Pedre et afermiamo quanto di sopra

Joško Kovačić

GIOVANNI BATTISTA CAMOZZINI – GEOMETRA E ARCHITETTO

Riassunto

Giovanni Battista Camozzini (nato a Bergamo verso il 1670) si distinse per la sua attività di geometra militare ed architetto veneziano in Dalmazia, dove visse dal 1706 fino alla morte (nel 1730).

Nei ricordi conservati nell'archivio dei suoi eredi Bučić a Hvar il Camozzini lasciò una vasta testimonianza della sua molteplice attività svolta in questi paesi.

Nella sua qualità di geometra fondò tra l'altro il registro catastale per tutto il territorio dei "nuovi acquisti" di Zadar, Imotski e della diocesi di Makarska. Come ingegnere militare ebbe l'incarico di soprintendere quale controllore, consigliere e progettista ai lavori di costruzione e restauro di moltissime fortificazioni in Dalmazia (Knin, Zadar, Sinj, Trogir, Klis, Čitluk-Gabela, nella valle di Neretva, nelle Bocche, Kotor e Herceg-Novi, come pure a Imotski, dove si fece notare per aver partecipato pure ai combattimenti).

Dopo aver portato a termine la ricostruzione dei lazzaretti di Split, diresse su progetto di F.Melchiori anche i lavori di costruzione dei lazzaretti di Herceg-Novi.

Si segnalò inoltre nel campo dell'architettura sacrale. Ideò tra l'altro il progetto per l'erezione del campanile della chiesa parrocchiale di Omiš, che fu portata a termine da Petar Skoko e Antun Stambuk. Se e in quale misura abbia partecipato ai lavori di costruzione della cattedrale di Skradin, ideata e progettata pure da lui, resta ancora da verificare.

Preveo: Ivo Donadini